Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), II/1 (2013), 219-245

RUSYA FEDERASYONU'NDA DİN EĞİTİMİ MESELESİ

Şir Muhammed DUALI*

Özet

Bu makalede günümüz Rusya'sında Kilise'nin konumu ve bu bağlamda din eğitiminin yeri ele alınmaktadır. Rus Ortodoks Kilisesi'nin sosyo-politik düzeyde ve özellikle de eğitim alanındaki girişimlerinin gerekçeleri açığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Yine kilisenin "yeni" Rusya'da ideolojik doktrinin bir parçası haline gelmesi ve din eğitimi konusuna bakışı, incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kilise, Eğitim, Rusya, Ortodoks, Din, Devlet.

Abstract

The Problem of Religious Education in the Russian Federation

In this article, it's examined the status of church in modern Russia and the position of religious education in this context. So, it's tried to bring into light the reasons of the attempts of Russian Orthodox Church on socio-politic level and especially in the area of education. We try to analyze that the church has become a part of ideological doctrine in "new" Russia and the view of church on religious education.

Keywords: Church, Education, Russia, Orthodox, Religion, Government.

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı Başkanı, muhammed.duali@gop.edu.tr

Giriş

İbadet, ahlaki kurallar ve inanç, kısacası imana dayalı değerlerin tümü kuşkusuz dinin bütününü oluşturmaktadır. Ayrıca bir toplumun veya bir milletin sürekliliğinin sağlanması, yine o dinin ortaya koyduğu ilkelerin benimsenmesiyle ilintilidir. Bu nedenle din, insanlığın vazgeçilmez bir unsuru olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Dini inanç ve anlayışlar, beşeriyetin yaşam biçimini, düşünce tarzını, başkalarına karşı sergileyecekleri tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla bir toplumun tarihini ve yaşamını doğru zeminde değerlendirebilmek, o milletin benimsediği inanç biçimini, bu inanca atfettiği değerler çerçevesinde anlamakla mümkündür. Bir toplumda dinin süreklilik kazanması, o dinin genç nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılmasıyla mümkündür. Bu da doğal olarak din eğitimi ve öğretimini ihmal edilemez bir ihtiyaç haline getirmektedir. Günümüzde din eğitimi konusunun bir sorunsal olarak ortaya çıkmasında seküler bir düzen içerisinde din eğitiminin mümkünlüğü ve çerçevesi önem arz etmektedir. Zira din-devlet ilişkisinin ne'liği dolaylı olarak din eğitiminin hangi bağlamda söz konusu olacağını/olabileceğini de belirlemektedir. Bu çerçevede din eğitimi üzerine yapılan çalışmalar birtakım problemleri de beraberinde getirmektedir. Bunların en önemlisi kuşkusuz, seküler bir düzen içerisinde yürütülmek istenen din-devlet ilişkisi ve buna bağlı olarak da din eğitimi meselesidir.

Günümüzde birçok Batılı devlet, hem din-devlet ilişkisi, hem de din eğitimi konusunda kayda değer bir mesafe kat etmeyi başarmasına karşılık, devlet kökenli ateizm ideolojisinden yeni kurtulmayı başaran Rusya, bu konuda ciddi sıkıntılarla karşı karşıya gelmektedir. Sovyetler Birliğinin çökmesi, ülkede mevcut olan farklı dini kurumların da önünü açmıştır. Bu çerçevede toplumun rağbetini kazanan ve kısa zaman zarfında önemli ölçüde güç kazanmayı başaran Rus Ortodoks Kilisesi, bu dini kurumların başında gelmektedir. Nitekim devlet okullarında din eğitiminin yasallaşması sürecinde Rus Ortodoks Kilisesinin önemli katkısı olmuştur.

1. Rusya Federasyonunun Siyasi Yapısı

Rusya Federasyonu, cumhuriyetçi bir formu benimseyen, demokratik federal bir devlettir. Federasyon yarı başkanlık sistemiyle yönetilmektedir. Başkan devletin başı statüsündeyken; Başbakan, hükümeti temsil eder. Çok partili temsil demokrasisiyle yönetilen Rusya Federasyonu, bağımsız Cumhuriyetlerden ve özerk bölgelerden oluşmaktadır. Her Cumhuriyetin, federal anayasanın çizdiği çerçeve dâhilinde kendi anayasası, bakanlıkları ve bütçesi vardır[1]. Ülkenin yönetiminde erkler ayrılığı ilkesi benimsenmiş olup yasama, yürütme ve yargı birbirinden bağımsız hareket etmektedir. Anayasa'ya göre Rusya Federasyonunda yönetim, devlet Başkanı ve Federal Meclis (Federasyon Konseyi ve Devlet Duma'sı) tarafından icra edilmektedir (11. Madde). Ayrıca Federal Cumhuriyetlerin yerel yönetimi anayasal güvence altına alınmıştır (12. Madde). Rusya Federasyonunun resmi dili Rusçadır. Bununla birlikte her bir Federasyon kendi dilini kullanma hakkına da sahiptir. Ayrıca Rusya Federasyonu Anayasasının 68. maddesinin 3. Fıkrası, tüm halkların kendi anadillerini koruma ve geliştirmeleri konusunda gereken koşulların oluşturulmasını garanti altına almaktadır.

145 milyon civarında nüfusu olan Rusya, dünyanın en büyük toprak parçasına sahip bir ülkesi olmakla beraber farklı ırk ve kültürleri de bünyesinde barındırmasıyla dikkat çekmektedir. Nüfusun % 83'lük bölümü etnik açıdan Rus kimliğine sahiptir. Geri kalan %17'lik kesim ise 100'den fazla dilde konuşan yaklaşık 160 civarındaki etnik gruptan oluşmaktadır. Bu etnik gruplar içerisinde % 4'lük oranla en kalabalık nüfusu Tatarlar oluştururken ikinci sırada % 3'lük bir oranla Ukraynalılar gelmektedir[2]. Dini kimlik bakımından Rusya nüfusunun büyük bir kısmını Ortodokslar % 66 (Pravoslav) oluştururken, Müslümanlar % 6'lik bir oranla ikinci sırada bulunmaktadır. Nüfusun % 3'lük bölümünü ise diğer dinler ve geri kalan % 25'lık kesimini de agnostiklerle

1 Konstitusiya Rossiyskoy Federatsii (Rusya Federayonu Anayasası), (s Poprafkami 30 Dekabrya 2008 g, Değişikliklerle, 30 Aralık 2008)

2 Fedor K. Vladimir F, "Religion and Education in Russia: Historical Roots, Cultural Context and Recent Developments," **Religion and Education in Europe**, REDCo Hamburg, 29 September 2006, s.166.

ve ateistler oluşturmaktadır[3]. Ülkenin dini yapılanmasında kuşkusuz en köklü geleneğe Rus Ortodoks Kilisesi sahiptir. Dolayısıyla kilise bu avantajını her alanda etkin bir biçimde kullanmaktadır. Müslümanlar, Yahudiler ve Budistler de asırlardan beri bu topraklarda varlık gösterdiklerinden dolayı, belli başlı bir dini alt yapıya sahiptirler.

Din ve devlet ilişkisi konusundaysa Federal Anayasanın 14. maddesi "*Rusya Federasyonu Laik devlettir. Hiçbir din resmi ve zorunlu değildir. Tüm dinler devletten ayrıdır ve kanun karşısında eşittir*" ibaresini içermektedir[4]. Anayasanın ilgili maddesi dinin devletten ayrı olduğunu ve devletin laiklik ilkesini esas aldığını vurgulamasına rağmen 1992 yılından itibaren Rus Kilisesi tarafından ülke genelinde okullarda din eğitimiyle ilgili birtakım çalışmalara başlanmış ve giderek artan oranda geliştirilmektedir.

2. Rusya'da Ortodoksluğun Tarihi Seyri

Tarihi kayıtlar Rusların resmi olarak Hıristiyanlığın Ortodoksluk mezhebini Kinyaz Vladimir (ö. 1015) döneminde 988 yılında kabul ettiğini yazmaktadır. Her ne kadar bazı Rus araştırıcılar Rusların Hıristiyanlıkla henüz miladi I. yüzyılda karşılaştığını[5] iddia etmişseler de bu bir varsayım olmaktan öteye geçmemektedir.

Rusların Hıristiyanlığı kabul etmesine dair birçok nedenden bahsedilebilir. Bunlardan en önemlisi, büyüyen ve zamanla sınırlarını genişleten siyasal bir yapının diğer kültürler karşısında gereken kültürel ve dini olgunluğa sahip olmamasıdır. Nitekim Kiev derebeyliğinin Bizans imparatorluğuyla çeşitli

3 M. V. Romanova, "Religiya v Rossiyskom Obşestve, Traditsonniye i Liberalniye Vizglyad (Rus Toplumunda Din, Geleneksel ve Liberal Bakış)", **Obşestvennaya Palata** RF (Rusya Hukuk Dairesi), 2012, s. 54.

4 **Konstitusiya Rossiyskoy Federasii (Rusya Federasyonu Anayasası)**, Moskova, Yuridiçeskaya Literatura (Hukuk Literatürü), 1994, s. 108.

5 Bu konuda bkz. B. Makarey, İstoriya Hristiyanstva v Rossii do Ravnoapastolnogo Knyaza Vladimira, Kak Vvedeniye v İstoriyu Russkoy Tserkvi, (Havari Prens Vladimire Kadar Rusya'da Hristiyanlığın Tarihi, Rus Kilisesi Tarihine Giriş), Petersburg, 1846, s. 37.

alanlarda ikili ilişkileri olmasına rağmen, Rus kavmi barbar pagan halk olarak anılmaktan kurtulamamıştır[6]. Bir başka neden ise Rusların komşusu olan Bizans imparatorluğunun dini ideolojisi, diğer dinlere, özellikle de paganizme karşı oldukça katı tavır takınmasıydı. Örneğin Hıristiyanların putperestlerle ilişki kurmaları yasak olduğundan, Bizans sınırları içerisinde yaşayan Rusların gelecek ve refahları, hangi dine mensup olduklarıyla yakından ilişkiliydi. Bu nedenle Bizans sınırları içerisinde ikamet eden Rusların, Hıristiyanlığı tercih etmesi kaçınılmaz bir hal almıştı. Ayrıca daha önce Hıristiyanlığı kabul eden Bulgarların Vladimir'in din seçiminde etkin olduğunu da göz önünde bulundurmakta yarar vardır.[7]

Bizans'ın etkisiyle Hıristiyanlığı kabul eden Ruslar, XV. yüzyıla kadar dinî açıdan İstanbul Patrikliğine bağlı kalmıştır. Bu durum doğal olarak Bizans'ta mevcut olan ve kralın kilisenin başı olduğunu ifade eden Sezaro-Papizm[8] olgusunun Rusya'ya da yansımasına neden olmuştur. XII. yüzyıldan itibaren Moğol-Tatar istilasına maruz kalan Rus Kinyazlıkları, XV. yüzyıl içerisinde yeniden toparlanmış ve Altın Ordu yönetiminin etkisinden kurtulmayı başarmıştır. III. İvan'ın başlattığı genişleme politikasının sonucu olarak 1463'te Don nehrinin batısında bulunan Rostov, ardından 1471'de Kuzey Batıda önemli konuma sahip Novgorod, yeni Rus yönetimine katılmıştır[9]. Diğer taraftan, zaman içerisinde güçlenen ve geniş topraklara hükmetmeye başlayan Çarlık Rusya'sı, dinî açıdan da bağımsızlık kazanmak için fırsat kollamaya

6 G. K. Vagner, **Vizantiya i Rus (Doğu Roma ve Rus')**, Moskova, 1989, s. 49.

7 E. John Paraskevas and R. Frederick, **the Eastern Orthodox Church a Brief History**, El Greco Resaa, Washington, D. C. 1989, s. 53.

8 Sezaro- Papizm (Cezaro-Papalism,) Hıristiyan geleneğinde krallık, prenslik ve derebeylik gibi dünyevi bir gücün, kendi egemenlik sahasında bulunan kiliseye hükmetmesini sağlayan sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu anlayışta siyasi erk, kilisenin ruhani idaresini seçme ve azletme yetkisiyle donatılmıştır. Bu terim Bizans'ın İstanbul Kilisesi'ne karşı sağladığı üstünlük ve otoriteyle ilgili olarak kullanılır. Bkz. Şinasi Gündüz, **Din ve İnanç Sözlüğü**, Vadi Yayınları, 1998, s. 339.

9 K. Acar, **Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 79.

başlamıştır. Nihayet, 1439 yılında Bizans'ın gittikçe büyümekte olan Osmanlı tehlikesine karşı, Floransa'da Roma Papalığıyla yaptığı uzlaşma, Moskova patrikliği/metropolitliğiyle ile İstanbul Kilisesini karşı karşıya getirmiştir. Bu anlaşmayı kabul etmeyen Moskova, İstanbul Kilisesine olan bağlılığının sona erdiğini ilan etmiştir[10]. Bu gelişme Moskova ile İstanbul Kilisesi'nin arasının açılmasına neden olmuştur. Bir müddet daha Metropolitlik düzeyinde kalan Rus Ortodoks Kilisesi, nihayet 1589 yılında İstanbul Patrikliğinin de onayıyla Patriklik statüsüne yükseltilmiştir[11]. Patriklik statüsünü kazanan Rus Ortodoks Kilisesi, zamanla politik açıdan etkin olmaya ve Çarlık siyasetine yön vermeye başlamıştır. Bu durumdan rahatsız olan Çar I. Petro, 1700'de ölen Patrik Adrian'ın yerine herhangi bir patrik atamayarak kilise içerisinde reform sürecini başlatmıştır. Nihayetinde patriklik ilga edilerek yerine ruhban kurulundan oluşan Sinodal sistem[12] getirilmiştir. Buna göre Rus Ortodoks Kilisesi Ruhban Kurulundan oluşan ve Kutsal Sinod olarak adlandırılan kurum tarafından yönetilecektir[13]. Sinod'un Patriklikten en belirgin farkı, çara tam bağımlı kılınmasıdır. Zira Sinod üyeleri göreve gelmeden önce hanedana/hükümdara sadık kalma ve devletin çıkarları doğrultusunda hareket etme doğrultusunda ant içmek zorunda idiler[14].

Çar I. Petro'nun reformlarından sonra Ortodoksluk, 1917 Şubat devrimine kadar Çarlık Rusya'sının resmi dini konumunda faaliyet yürütmüş ve rejimin önemli dayanağı haline gelmiştir. Ancak 1917 Şubat devrimi sonrası, Çarlık rejiminin ortadan kaldırılması ve yerine Geçici Yönetimin gelmesi sonucu

10 S. Polat, "Din Devlet İlişkileri Bakımından Sovyetler Birliğinde Rus Ortodoks Kilisesi" (1917–1941), **Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2000/6, s. 115.

11 Fedor, "Religion and Education in Russia: Historical Roots, Cultural Context and Recent Developments, s.169.

12 Sinodal Sistem; Kilisenin devletin denetimi altında 'Yüksek Konsey' tarafından yönetildiği bir sistem.

13 Bu konuda geniş bilgi için bkz. İlyas Topsakal, **Rus Çarlığı ve Türkler** (1552-1917), İstanbul, 2009, s. 118-123.

14 Bkz. E. John Paraskevas, **the Eastern Orthodox Church: a Brief History:** Including a Church Directory, Washington D C, El Greco Press, 1989. s. 60.

kilise bağımsızlık kazanmıştır. Rus Ortodoks Kilisesi, iki yüz yıl aradan sonra 1917 yılında yeniden Patriklik sistemine geçmeyi başardıysa da Ekim 1917'de yeni bir devrimle yönetimi ele geçiren Bolşevikler, kilisenin tüm haklarını ilga etmiştir[15]. 1918-1939 yılları arasında sistematik bir biçimde yürütülen anti kilise/din politikası sonucu başta Rus Ortodoks Kilisesi olmak üzere Sovyetler Birliği sınırları içerisinde bulunan tüm dinler ciddi anlamda darbe almış, on binlerce din görevlisi idam edilirken bir o kadarı da Sibirya'ya sürülmüştür. Ayrıca binlerce mabet ya yıkılmış ya da diğer amaçlar için kullanılmıştır[16]. İkinci Dünya Savaşının başlaması, Sovyetler Birliği'nin din politikasında kısmi değişikliğe neden olmuştur. Tamamıyla siyasi nedenlerden kaynaklanan bu değişiklik, Rus Ortodoks Kilisesinin yeniden hayat bulmasının önünü açmıştır. Öyle ki Stalin'in emriyle 4-8 Eylül 1943'te, Rus Ortodoks Kilisesi'ne patrik seçilmiş, buna ilaveten bazı bölgelerde kiliseler yeniden Patrikliğin kullanımına tahsis edilmiştir[17]. Bundan sonraki süreç içerisinde kiliseye/dine karşı birtakım olumsuz kampanyalar yürütülmüşse de asla 1930'lu yıllardaki duruma dönülmemiştir. Özellikle 1985 yılından itibaren Gorbaçov'un ortaya attığı "yeniden Yapılanma" 'Perestroyka' politikası ile Birlik içerisindeki mevcut dinlerin yeniden canlanması süreci de başlamıştır. 1992 yılında Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden silinmesi ve yerine Rusya Federasyonunun kurulmasıyla birlikte, Rus Ortodoks Kilisesi de tam bağımsızlığını elde etmeyi başarmıştır[18].

15 M. İ. Odintsov, **Russkiye Patriarhi XX veka (20. YY Rus Patrikleri)**, Moskva, 1999, s. 156.

16 Y.N. Şapov, **Russkaya Pravaslavnaya Tserkov i Komunistiçeskoe Gosudarstvo 1917-1941 (Rus Ortodoks Kilisesi ve Komünist Devlet 1917-1941)**, Moskova, 1996, s. 69.

17 M. İ. Odintsov, "Pimen Poslednıy Sovetskiy Patriarh (Son Soviet Patriği Pimen)," **Oteçestvenniye Arhivi (Milli Arşivler)**, 1995/1, s. 31.

18 V. Tsipin, İstoriya Russkoy Tserkvi (Rus Kilisesi Tarihi), İzdatelstva Spaso-Preobrajenskogo Vallamskogo Monastırya (Spaso Preobrazhenski Valaam Manastırı Yayınları), Moskova, 1997, s. 523.

3. Günümüz Rus Ortodoks Kilisesi

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Rus Ortodoks Kilisesi, özellikle 2000 yılında yayımladığı 'Rus Ortodoks Kilisesinin Sosyal Anlayışının Temelleri' belgesiyle kendi konumunu yeniden belirlemiş oldu. Zira bu belge, kilisenin kilise-devlet ilişkisine bakışını ve modern toplumsal problemlerin temel çözümlerini kendi anlayışı çerçevesinde yeniden belirlemektedir. Dolayısıyla Rus Ortodoks Kilisesi bu belgeyle Moskova Patrikliğinin, devlet ve laik toplumla ilişkileri konusunda kilisenin resmi konumunu yansıtırken, aynı zamanda Rus Ortodoks Kilisesi'nin modern Rusya'daki statüsünü belirleyerek tanımlamaktadır[19]. 'Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışının Temelleri' adı altında düzenlenen belge, on beş tematik bölümden oluşmaktadır. Bunlardan en dikkat çekeni ise Kilise ve Devlet başlığını taşıyan bölümdür. Bu bölümde devletin kilise hayatına onun yönetimine, *eğitim sistemine* ve dini yaşantısına müdahil olmaması gerektiğinin altı çizilmektedir[20]. Ayrıca ulusal kimlik konusunda tek yetki sahibinin Rus Ortodoks Kilisesi'nin olduğuna dikkat çeken metin, özellikle gençlere dini eğitim verilmesi konusuna temas etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Rus Kilisesi'nin ister kültürel isterse de sanat ve medya alanına dâhil olması, sadece Rus Kilisesi'nin Rusya'da ayrıcalıklı bir inanç kurumu olarak ön plana çıkmasının önünü açmaktadır tığını gözler önüne sermektedir[21].

Rus Ortodoks Kilisesi, Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra Rus toplumuna yönelik faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve Ortodoksluğun yeniden hayat bulmasını sağlamıştır. Nitekim XX. yüzyıl boyunca komünizm ideolojisiyle yönetilen Rusya'da Ortodoksluğu benimseyenlerin oranında ciddi bir düşüşün yaşandığı görülür. Örneğin 1988 yılında Amerikan ve Sovyet sosyologların

19 Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışının Temelleri, (Основы социальной концепции Русской Православной Церкви), (Çevrimiçi) http://www.mospat.ru/ru/documents/social-concepts/about/, (27 Haziran 2011).

20 Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışının Temelleri, Moskova, 2008, s. 7.

21 Hakan Olgun, "Sovyet Sonrası Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışı," **EKEV Akademik Dergisi**, XIII/40, (2009), s. 167.

ortaklaşa yürüttükleri bir anket çalışmasına göre, Moskova nüfusunun yalnızca % 10'unun tanrıya inandığı görülmektedir. Ancak bu oranın iki sene sonra yani 1990'da yapılan bir diğer araştırmada % 27'ye yükseldiği tespit edilmiştir[22]. Zira Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve kilisenin etki alanlarının genişlemesi sonucu halkın dine rağbetinin giderek arttığı gözlemlenmektedir. Öyle ki 2000 yılından sonra yapılan kamuoyu yoklamalarında kendisini inançlı addedenlerin oranında önemli ölçüde yükselmenin kaydedildiği bilinmektedir. Örneğin 2002 yılında yapılan bir araştırmaya göre kendini inançlı addeden deneklerin oranı % 45 civarındadır[23]. İlerleyen yıllarda bu oranın daha da arttığı görülür. Ancak şunu da belirtelim ki kendini inançlı addeden kişilerin sadece % 7'si mütemadiyen dini görevlerini yerine getirmektedir.

Rus Ortodoks Kilisesinin kurumsal yapılanmasına gelince; 2012 yılı itibarıyla Rusya sınırları içerisinde 32 Metropolitlik ve bu metropolitliğe bağlı 164 Piskoposluk bölgesi bulunmaktadır[24]. Ayrıca 2009 verilerine göre Rus Ortodoks Kilisesi, 30142 kiliseye ve bu kiliselerde görev yapan 28434 rahip ve rahibe, 3625 civarında da diyakoza sahiptir. Buna ilaveten erkek ve bayanlar için olmak üzere toplam 788 manastır faaliyet göstermektedir[25]. Bu oran, Çarlık Rusya'sı döneminde Ortodoksluğun sahip olduğu kilise kurumlarına neredeyse eşdeğer konumdadır.

22 S. B. Filatov, D. Furman, "Religiya i Politika v Mossovom Soznanii" (Toplumsal Hafızada Din ve Politika), **Sotsialogiçeskie İssledovaniya (Sosyoloji Araştırmaları)**, 1992/7, s. 3.

23 K. Kaariaynen, D. Furman, "Religioznost v Rossii na Rubeje XX-XXI Stoletiy (20-21.yyda Rusya'da Dindarlık)", **Obşestvennıye Nauki i Sovremennost** (Sosyal Bilimler ve Modernite) , 2007\2, s. 81.

24 Gazeta "Kommersant", 188/(4729) 07. 10. 2011 http://www.kommersant.ru/doc/1789212#lj

25 Patrik Kiril, "Doklad na Arhiereyskom Saveşanii (Psikoposlar Toplantısı Raporu)", **Tserkov İ Vremya (Kilise ve Zaman)**, 50\2010, s. 24.

4. Kilise ve Din Eğitimi

İnsanlığın, özellikle de Rus toplumunun son yüz yıldan bu yana yaşadığı acı tecrübe, din olgusunu yok saymak suretiyle bir yere varılamayacağını tüm açıklığıyla ortaya koymuştur. Bunun bilincinde olan Rus siyasal yapısı yeni dönemde dinle/kiliseyle ikili ilişkiler içerisinde olmaya ve toplumu manevi açıdan eğitmeye önem atfetmektedir. Bu çerçevede Sovyetler Birliği'nin çöküş sürecinde gündeme gelen dinî kurum ve kuruluşların yasal statüye kavuşturulması meselesi, 1990 yılında yürürlüğe giren 'Dinî Kuruluşlar Hakkında Kanun'la[26] birlikte çözüme kavuşturulmuştur. Bu yasa devletin din/kilise üzerindeki tüm kontrol mekanizmalarını ortadan kaldırırken, dinî kurum ve kuruluşların devletin yönetiminde söz sahibi olmalarını yasaklamamış, aksine kamusal alanda faaliyet yürütmelerinin ve kitle iletişim araçlarını kullanmalarının önünü açmıştır. Dinî kurum ve kuruluşlarla ilgili yapılan bu değişiklik, Rus Ortodoks Kilisesi'nin başta eğitim olmak üzere, sosyo-politik ve ideolojik alanda faaliyet yürütmesine olanak sağlamıştır. Esasında din-devlet ilişkileri yukarıda belirtildiği üzere 1993 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasasının 14. Maddesine binaen şekillenmiştir. Zira anayasanın ilgili maddesi din ve devlet ilişkisini şu şekilde tanzim etmektedir:

> "Rusya Federasyonu Laik bir devlettir. Hiçbir din, resmi ve zorunlu değildir. Tüm dinler devletten ayrıdır ve kanun karşısında eşittir[27]"

Bu anlamda Rusya Federasyonu Anayasası, birçok batılı ülkenin (Norveç, İrlanda, Bulgaristan, Yunanistan) anayasasına göre daha seküler bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenle Rusya Federasyonu laiklik konusunda Fransa gibi kısmen katı olan Batılı ülkeler gurubuna dâhil edilebilir[28]. Bununla birlikte

26 Bu konuda geniş bilgi için bkz. Vicdan özgürlüğü ile İlgili Mevzuat, http://www.r-komitet.ru/vera/26.htm

27 Konstitutsiya Rossiiskoy Federatsii, Ofitsialnoye İzdanie (Rusya Federasyonu Anayasası, Resmi Basım), İzdatelstvo (Yayınevi), **Yuridiçeskaya Literatura (Hukuk Literatürü)**, Moskova, 2009, s. 8.

28 A. Sanglibayev, "Nekotorıye Problemı Gosudarstvennogo-Konfessionalnıkh Otnaşeny v Sovremennom Mire (Modern Dünyada Devlet-Topluluk İlişkilerinde Sorunlar)", **Vlast (Güç),** 2008/8, s. 62.

uygulamada Ortodoks kilisesi dışındaki dini kurum ve kuruluşlara geniş bir hareket alanının sağlandığı söylenemez. Adeta anayasa maddesiyle kilise korumaya alınmaktadır. Zira son yıllarda meydana gelen değişiklikler kilisenin daha fazla kamusal alana nüfuz ettiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede Rus Kilisesi'nin özellikle eğitim konusundaki faaliyet alanını daha da genişlemesi, 1997 yılında kabul edilen 'Vicdan Özgürlüğü ve Dinî Organizasyonlar' başlıklı yasayla mümkün olmuştur[29]. Nitekim söz konusu yasa Rusya Federasyonu sınırları içerisinde bulunan dinleri 'Geleneksel ve Geleneksel olmayan dinler' olarak ikiye ayırmaktadır. Geleneksel dinler içerisinde Ortodoksluk, İslam, Yahudilik ve Budizm zikredilmekle birlikte, Ortodoksluğun, Rus tarihinde oynadığı özel role dikkat çekilmektedir[30]. Resmi olarak Rus Ortodoks Kilisesinin ön plana çıkartılması, zamanla kilisenin devlet kurumları üzerinde etkin olmasına olanak sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler ışığında Rus Ortodoks Kilisesi, özellikle devlet okullarında din eğitiminin yasallaşması konusunda yoğun çaba sarf etmektedir.

Esasında Moskova Patrikliği, 1990'lı yılların ortalarından itibaren devlet okullarında din eğitimi konusunu gündeme getirmiş, ancak laik kesimin yoğun muhalefetiyle karşılaşmıştı. Bu duruma bir çözüm bulan dönemin Moskova Patriği II. Aleksi, bölgelere yolladığı bildirisinde; "Eğer Ortodoksluğun inanç esaslarının öğretimiyle ilgili sorun yaşıyorsanız, dersin adını Ortodoks kültürünün esasları olarak değiştiriniz" talimatı vermiştir[31]. Dolayısıyla Rusya'nın birçok bölgesinde değişik isimler altında Ortodoks temelli din eğitiminin sürdürülmesi sağlanmıştır. Zira Rus Ortodoks Kilisesi din eğitiminin okul çağındaki gençlere aşılanmasına oldukça önemsemektedir.

29 M. İ. Bezborodov, "**Gosudarstvo i Tserkov: Ot Sovetskoy Modeli k Poisku Novoy (Devlet ve Kilise: Sovyet Modelinden Yeni Model Arayışına)"** Sotsialno-Politiçeskiy Almanakh (Sosyo-politik Yıllık), Petrozavodsk, 2008, s. 97.

30 Rossiyskoy Federasii *(*Rusya Federasyonu Anayasası*)*

31 Moskova Patriği II. Aleksi, "Vsem Eparhialnim Preosvyaşennim (Tüm Psikopos Hazretlerine)" http://www.atheismru.narod.ru/atheism/rpc/direct.htm (Erişim tarihi 9 Aralık 1999).

Kilise, Rus ulusunun geleceğini kendi dini ve kültürel tarihine bağlı gençliğin yetiştirilmesinde görmektedir. Örneğin, Patrik II. Aleksi, Aralık 1999'da ruhban sınıfına yönelik yaptığı bir konuşmada "Eğer bizler milli eğitim sistemini dikkate almaz isek, gelecek Rus nesillerin manevi ve ahlâkî açıdan eğitilmesi görevini yerine getiremeyiz" demiştir[32]. Bir diğer demecindeyse, "eğer genç nesli gözden çıkartırsak bildiğimiz ve sevdiğimiz Rusya bir daha olmayacaktır "demiştir[33]. Bu çerçevede yukarıda da belirtildiği üzere kilisenin gayretleriyle 2000 yılının sonuna doğru Rusya'nın birçok bölgesinde 'Ortodoks Kültürünün Esasları' dersi yerel yöneticilerle yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde okullarda okutulmaya başlamıştır[34]. Din eğitiminin her geçen sene biraz daha yaygın hale gelmiş ve bazı bölge okullarında zorunlu dersler arasına girmiştir. Örneğin, 2004 yılında Kursk vilayetinde mevcut 877 okuldan 615'inde Ortodoks Kültürünün Esasları dersi seçmeli olarak okutulmuştur[35]. Bu durum ülkedeki laik kesimi endişeye sevk etmiş ve kamuoyunda ciddi tartışmalara neden olmuştur[36]. 2007 yılında ülkenin önde gelen akademisyenlerinden bir grup Vladimir Putin'e mektup yazarak, kilisenin toplum üzerinde artan etkisinden duydukları endişeyi dile getirmiştir. Mektupta özellikle eğitim alanında kilisenin yürüttüğü çalışmaların anti demokratik olduğuna ve Rusya Federasyonu Anayasasına aykırı olduğuna dikkat çekilmektedir. Buna mukabil Putin, bir beyanatında günümüz dünyasında ahlak ve hoşgörünün dini

32 "Otkrıtoye Pismo Prizidentu Rossiyskoy Federatsii V. V. Putinu (Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V. V. Putin'e Açık Mektup)", **Alma Mater**, , 2007/6, s. 33.

33 Dobruskin, (Çevrimiçi) http://www.isras.ru/files/File/Socis/2002-04/Dobruskin.pdf, (Erişim tarihi 24 Eylül 2011).

34 V. V. Lukhovitskiy, "Svoboda Ubejdeniy v Gosudarstvennoy i Munitsipalnoy Şkole (Devlet ve Belediye Okullarında İnanç Hürriyeti)", **Svoboda Ubejdeniye, Sovesti, Religii (İnanç, Vicdan, Din Hürriyeti)**, Moskva, 2007, s. 79.

35 Fedor, "Religion and Education in Russia: Historical," s.191.

36 Perry L. Glanzer, "Postsoviet Moral Education in Russia's State Schools," **Religion, State and Society**, Vol, 33/3, 2005, s. 217.

değerler dışında olamayacağını belirterek bir bakıma kilise faaliyetlerine arka çıkmıştır[37].

Durumun laiklik açısından tehlikeli bir hal aldığı görüşünde olan akademisyenler, ülkede dini canlanma adı altında demokrasi karşıtı ulusal-dini ideolojinin şekillendiğini belirtmektedir[38]. Ancak tüm bunlar Rus Ortodoks Kilisesi'nin devlet okullarında din eğitiminin yapılması konusundaki ısrarını engelleyememektedir. Rus Ortodoks Kilisesi her fırsatta din eğitiminin (Ortodoksluk) Rus ulusunun geleceği için ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Moskova Patrikliğinin okullarda din eğitimiyle ilgili yayınladığı bir mecmuada, din eğitimi yoluyla nitelikli, vatansever, sorumlu ve kanunlara saygılı bireylerin yetiştirilebileceği ifade edilmektedir. Kilise, 'Ortodoksluğun Esasları' dersinin öğrenciler ve onların velileri açısından her hangi bir olumsuzluk yaratmayacağını belirterek bir anlamda mevcut endişeleri ortadan kaldırma yoluna gitmektedir. Kilise, Hıristiyanlığın Batı medeniyetine sunduğu katkıyı hatırlattıktan sonra, özellikle Ortodoksluğun Rus kültürünün oluşumunda oynadığı rolün unutulmaması gerektiğini zikretmektedir[39].

Laik kesimin endişe ve itirazlarına rağmen, resmi veriler 2007 yılı içerisinde devlet okullarında 700-800 bin civarında öğrencinin seçmeli ders olarak din eğitimi aldığını ortaya koymaktadır. Yine bu verilere göre öğrencilerin 600 binine 'Ortodoksluğun Esasları' dersi verilmişken, 'İslam Kültürünün Esasları' dersine 150 bin civarında öğrenci katılmıştır. Moskova patrikliğinin verilerine göre, 2008-2009 eğitim yılı içerisinde ise 700 bin civarında ilk ve orta öğretim

37 Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'e Açık Mektup, Novaya Gazeta, 3/2007, 23 Temmuz

38 M.İ. Bezborodov, "*"Gosudarstvo i Tserkov: Ot Sovetskoy Modeli k Poisku Novoy* (Devlet ve Kilise: Sovyet Modelinden Yeni Model Arayışına)" **Sotsialno-Politiçeskiy Almanah (Sosyo-Politik Yıllık),** *PetrGU, 2008/3,* s. 99.

39 Russkaya Pravoslavnaya Tserkov, Prepodavaniye Provoslavnoy Kulturi v Obşeobrazovatelnikh Uçerejdeniyakh Rossiyskoy Federatsii, Sbornik Materialov i Dokumentov (Rus Ortodoks Kilisesi, Eğitim Kurumlarında Ortodoks Kültürü Eğitimi, Materyal ve Doküman Derlemesi), Moskova, 2012, s. 14.

öğrencisi 'Ortodoksluğun Esasları' dersini almıştır[40]. Kilisenin özel çabası sonucu yürütülen bu çalışmalar, 2009 yılında yayınlanan bir genelgeyle durma noktasına gelmiştir. Nitekim Rus Milli Eğitim Bakanlığı Federasyonun bütün bölgelerinde eğitim alanında standardizasyona gidilmesini kararlaştırmış, bu değişiklikten sonra bölgelerde yerel yöneticilerle yapılan anlaşmalar yoluyla din derslerinin verilmesi imkânı ortadan kaldırılmıştır. Bu gelişme karşısında harekete geçen Moskova Patriği Kiril, Milli Eğitim Bakanlığıyla irtibata geçerek din derslerinin resmileştirilmesi talebinde bulunmuştur. Kilisenin bu talebini dikkate alan devlet başkanı Dimitri Medvedev, 2 Ağustos 2009 tarihinde bir genelge yayınlayarak, devlet okullarında "Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları" adı altında din eğitiminin verilmesi talimatı vermiştir[41]. Bunun üzerine Eğitim Bakanlığı nezdinde 'Kurumlar Arası Koordinasyon Komisyonu' oluşturularak bu konuda bir çalışma başlatılmıştır. Komisyona Rus Ortodoks Kilisesinden temsilcilerle birlikte, Rusya Müftüler Konseyi, Rusya Yahudi Dini Cemaatler Konseyi ve Budist cemaatinden de yetkililer katılmıştır. Çalışmalar sonunda 29 Ekim 2009 tarihinde hükümet, 'Din Kültürünün Esasları ve Etik' adı altında din derslerinin 2009-2011 yılları arasında pilot olarak seçilen bölgelerde test edilmesini karara bağlamıştır[42]. Buna göre belirlenen zaman içerisinde olumlu sonuçlar alındığı takdirde 2012 yılından itibaren tüm devlet okullarında din eğitimine resmen başlanması öngörülmüştür.

Komisyon tarafından hazırlanan ve yetkili makamların onayını alan 2009-2011 yılları arası test edilmesi planlanan taslağa göre, okullarda "Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları" başlığı altında altı farklı alanda derslerin okutulması kararlaştırıldı. Buna göre her bir veli, kendi inisiyatifiyle çocuğu için bu altı

40 Prepodavaniya Religii v Gosudarstvennih i Munitsipialnikh Şkolakh Rossii (Rus Devlet ve Belediye Okullarında Din Eğitimi), s. 6.

41 Prepodavanie Pravoslavnoy Kulturi v Obşeobrazovatelnikh Uçerejdeniyakh (Devlet ve Belediye Okullarında İnanç Hürriyeti), Sbornik materialov i Dokumentov (Materyal ve Doküman Derlemesi), Moskova, 2012, s. 76.

42 Sobraniye Zokonadatelstva RF (Rusya Federasyonu Kanunları Külliyatı), st. 5369, No: 45, ot 09.11.2009 g, Ayrıca bkz. "Rossiyskaya Gazeta," No: 211, ot 11.11.2009 g.

dersten birini seçme hakkına sahiptir. Bu dersler sırasıyla şunlardır:

'Ortodoks Kültürünün Esasları', 'İslam Kültürünün Esasları', 'Budizm Kültürünün Esasları', 'Yahudi Kültürünün Esasları', 'Dünya Din ve Kültürlerinin Esasları" ve son olarak da "Laik Etiğin Esasları" söz konusu altı dersi oluşturmaktadır[43]. Ayrıca 2010 ve 2011 eğitim öğretim yılı içerisinde uygulanması planlanan "Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları" başlığı altında yukarıda belirtilen derslerin okutulması için 19 pilot bölge belirlenmiştir. Bu bölgeler içerisinde Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Çeçenistan Cumhuriyeti, Yahudilerin nüfus olarak yaygın olduğu Yahudi Otonom Bölgesi ve Budistlerin yaşadıkları Kalmık Cumhuriyeti de yer almaktadır. Hazırlanan bu plana göre, devlet okullarında okuyan 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin din dersleri, Milli Eğitim Bakanlığının dini kurumlarla ortaklaşa hazırladığı ders kitaplarının müfredatında yukarıda belirtilen başlıklar altında verilecektir. Ayrıca bu altı grubun tümünde "Vatanımız Rusya" başlıklı ders ortak bir ders olarak okutulacaktır.

Aşağıdaki tabloda 'Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları' dersleriyle ilgili hazırlanan eğitim kursunun tablosu verilmiştir[44]. Bu tabloda 'Dünya Din ve Kültürlerinin Esasları' ve 'Laik Etiğin Esasları' derslerine ait çizelgeye yer vermediğimizi belirtmeliyiz.

4. Sınıf, Dördüncü Çeyrek Dönem (17 Saat)

1. Blok. Giriş. İnsan ve Toplum Yaşamında Manevi Değerler ve Ahlaki İdealler

1. Ders. Vatanımız Rusya

43 A. Serov, "Duhovno-Nrabstvennoe Obrazovanie Şkolnikov (Öğrencilerin Ruhi ve Ahlaki Eğitimi), http://www.raop.ru/content/Otdelenie_obzshego_srednego.2012.01.19.Spravka.pdf, (13 Aralık 2012).

44 O. Gnezdilov, "Prepodavanie Religii v Gosudarstvennih Şkolakh Rossii (Rus Devlet ve Belediye Okullarında Din Eğitimi" (Eksperiment 2009-2011 gg), Çast 1-2009 god, Voronij, 2010, s. 34.

2. Blok. Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları. Birinci Bölüm (16 Saat)

Ortodoks Kültürünün Esasları	**İslam Kültürünün Esasları**	**Budizm Kültürünün Esasları**	**Yahudi Kültürünün Esasları**
2. Ders Ortodoksluğun dini geleneğine giriş. Doğu Hıristiyanlığının özellikleri	*2. Ders.* İslam'ın dini geleneğine giriş. Din ve Kültür	*2. Ders* Budist dini geleneğine giriş. Din ve Kültür	*2. Ders* Yahudi dini geleneğine giriş. Din ve Kültür
3. Ders Kutsal Kitap	*3. Ders* Örnek insan Muhammed Peygamber	*3. Ders* Buddha ve onun öğretileri	*3. Ders* Yahudilerin temel kitabı Tevrat
4. Ders Kutsal Kitap ve Kutsal gelenek	*4. Ders* Muhammed Peygamberin vaaz misyonu	*4. Ders* Buddha ve onun öğretileri	*4. Ders* Yazılı ve sözlü Tevrat, klasik metinler ve Yahudilik
5. Ders Ortodoks Hıristiyanlar neye inanıyorlar	*5. Ders* Muhammed Peygamberin güzel özellikleri	*5. Ders* Budizm'in kutsal ilkeleri	*5. Ders* Yahudi halkının önderleri
6. Ders Tanrı ve Dünya hakkında Ortodoks kültürü ne diyor	*6. Ders* Hoşgörünün kaynağı olarak Kuran ve Sünnet	*6. Ders* Budizm'in kutsal ilkeleri	*6. Ders* Yahudiler Mısır'da: Yusuf'tan Musa'ya

Ortodoks Kültürünün Esasları	**İslam Kültürünün Esasları**	**Budizm Kültürünün Esasları**	**Yahudi Kültürünün Esasları**
7. Ders Ortodoks Kültürü insan konusunda ne diyor	*7. Ders* İslam etiği ve İslam'ın genel prensipleri	*7. Ders* Dünyanın Budizm haritası	*7. Ders* Mısır'dan Çıkış
8. Ders Hıristiyanlığın Kurtuluş öğretisi	*8. Ders* İslam'ın ve ahlakının esasları	*8. Ders* Dünyanın Budizm haritası	*8. Ders* Sina Dağında Tevrat'ın alınması
9. Ders Ortodoks gelenekte iyilik ve kötülük	*9. Ders* Müslümanların sorumluluklarını yerine getirmesi	*9. Ders* İyilik ve kötülük	*9. Ders* Yahudi kültüründe Peygamberler ve azizler
10. Ders Hıristiyan etiği	*10. Ders* Müslüman'ın sorumlulukları	*10. Ders* Hoşgörü ve şefkat	*10. Ders* Yahudi kültüründe Peygamberler ve azizler
11. Ders Hıristiyan etiği: Hoşgörünün altın kuralları	*11. Ders* Müslüman'ın sorumlulukları	*11. Ders* İnsana karşı sevgi ve hayatın değeri	*11. Ders* Yahudi hayatında tapınağın yeri

Ortodoks Kültürünün Esasları	**İslam Kültürünün Esasları**	**Budizm Kültürünün Esasları**	**Yahudi Kültürünün Esasları**
12. Ders Hıristiyan etiği	*12. Ders* Müslüman'ın sorumlulukları	*12. Ders* Rahmet ve Şefkat	*12. Ders* Sinagoglar ve yapısı
13. Ders Hıristiyan etiği: Görev ve sorumluluk	*13. Ders* Müslüman'ın sorumlulukları	*13. Ders* Doğayla ilişki	*13. Ders* Yahudi geleneğinde Şabat
14. Ders Kurtarıcı: Kurbanlık aşk	*14. Ders* Mescit, niçin ve nasıl yapılmıştır	*14. Ders* Budist azizler	*14. Ders* Yahudilikte dua ve takdisler
15. Ders Kurtarıcı: Ölüme karşı zafer	*15. Ders* Müslüman takvimi ve kronolojisi	*15. Ders* Budist kültüründe aile	*15. Ders* İyilik ve kötülük
16. Ders Öğrencilerin yaratıcı çalışmaları	*16. Ders* Öğrencilerin yaratıcı çalışmaları	*16. Ders* Öğrencilerin yaratıcı çalışmaları	*16. Ders* Öğrencilerin yaratıcı çalışmaları

Yukarıda verilen tablodan da anlaşılacağı üzere dini eğitim almak isteyen öğrencilere, seçtikleri din hakkında genel bilgiler verilmektedir. 5. Sınıflara yönelik hazırlanan diğer ders müfredatlarında da aşağı yukarı aynı çerçeve izlenmektedir. Ayrıca yukarıda zikredilen derslerin okutulabilmesi için en az 6 öğrencinin bir alan üzerine seçim yapması gerekmektedir. Dolayısıyla 6 ve üstü öğrencinin, bulundukları okullarda seçtikleri alanla ilgili ders okutulacaktır. Yukarıda verilen ders müfredatı incelendiğinde Hıristiyanlık ve Yahudiliğin

kutsal kitapları ile ilgili ayrı bir ders saatinin konulduğu görülmektedir. Ancak Müslümanların kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim ile ilgili özgün bir dersin olmaması dikkat çekicidir. Yine bu ders müfredatına göre Hıristiyan, Yahudi ve Budistlerin sorumluluklarını konu edinen derslerin Müslümanlara oranla çok daha az olması da gözden kaçmamaktadır. Kanaatimizce Müslümanların sorumluluklarına sıkça yer verilmesinin nedeni, Müslüman genç neslin *geleneksel* İslam anlayışı çerçevesinde yetiştirilmesi arzusundan kaynaklanmaktadır. Bu bir bakıma Batının ortaya attığı *Ilımlı İslam* anlayışına paralellik arz etmektedir.

Devletin din derslerini resmileştirme girişimi kamuoyunda farklı tepkilere neden olmuştur. Okullarda din eğitiminin gerekli ve faydalı olduğunu savunanlara mukabil, bunun toplum içerisinde ayrışma ve ötekileşmeye hız kazandıracağını iddia edenler de bulunmaktadır. Din eğitimine karşı çıkanlar, genellikle laiklik ilkesinden hareketle okulların seküler yapısının korunmasından yana tavır takınmaktadır[45]. Ancak devlet, din eğitimi konusunda kararlı tutumundan vazgeçmemekte ısrarlı davranmaktadır. Halkın bu gelişmeler karşısında tutumunu ise 2009 yılında gerçekleştirilen bir araştırma ortaya koymaktadır. Ülkenin çeşitli vilayetlerinde velilere yönelik yapılan araştırmanın sonuçları aşağıda verilmiştir[46].

45 M. Gerdler, "Religiya v Şkole: Bıt İli ne Bıt? (Okulda Din: Olmalı mı Olmamalı mı?), http://cheldiplom.ru/tendencies/249523.html, (3 Aralık 2012).

46 Gnezdilov, "Prepodavanie Religii v Gosudarstvennih Şkolakh Rossii (Rus Devlet Okullarında Din Eğitimi)" s. 28.

Velilerin Din dersini seçme oranı

	Test Bölgesi	Ortodoks Kültürünün Esasları	İslam Kültürünün Esasları	Budizm Kültürünün Esasları	Yahudi Kültürünün Esasları	Dünya Din ve Kültürlerinin Esasları	Laik Etiğin Esasları
1	Karaçay Çerkez Cumhuriyeti	% 33	% 66	-	-	-	-
2	Çuvaşistan Cumhuriyeti	% 33	% 1	-	-	% 43	% 23
3	Krasnoyarsk Bölgesi	% 26	-	-	-	% 24	% 50
4	Stavropol Bölgesi	% 33	-	-	-	-	% 50
5	Kaliningrad Bölgesi	% 30	-	-	-	% 10	% 60
6	Kurgan Bölgesi	% 20	% 1	-	% 1	% 18	% 60
7	Novosibirsk Bölgesi	% 18	% 1	-	-	% 15	% 60
8	Tambov Bölgesi	% 55	-	-	-	% 7	% 37

Bölgelere ve bu bölgelerde yaşayan nüfusun etnik yapısına göre belirlenen derslere rağbet oranı değişiklik göstermektedir. Nitekim tablodan da anlaşılacağı üzere 'Ortodoks Kültürünün Esaslarıyla', 'Laik Etiğin Esasları' derslerine rağbet diğerlerine göre daha belirgindir. Yine bu tabloya göre velilerin neredeyse % 50'ye yakın bir bölümü 'Laik Etiğin Esasları' dersinin evlatları açısından daha isabetli olacağı kanaatini taşımaktadır. Kuşkusuz 'Laik Etiğin Esasları' dersinin rağbet görmesi kilise çevrelerini rahatsız etmektedir. Örneğin bu sonuçlardan memnun kalmayan Moskova Patriği Kiril'in, bir konuşmasında konuya temas ederek birçok velinin 'Laik Etiğin Esasları' dersini tercih ettiğini ancak bunun ateizmi tercih etmekle eşdeğer olduğunu beyan edişi kayda değerdir[47].

Devlet okullarında din eğitimiyle ilgili kamuoyunda tartışılan bir diğer konu ise söz konusu alanlarda derslere girecek öğretmen sayısının yetersizliğidir. Nitekim her bir okulda öğrencilerin tercihleri doğrultusunda belirtilen dallarda ders verebilecek öğretmenlerin bulundurulması imkân dışı gözükmektedir. Ayrıca çoğu veli, okullara din görevlilerinin girmesine olumlu bakmadığından, konu daha da içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Özellikle laik kesim, birtakım dini grupların Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları adı altında din eğitimini kendi kontrolü altına alacağından ve bunun da dini dogma ve ideolojinin okul düzeyinde yaygınlaşmasına neden olacağından endişe duymaktadır. Dolayısıyla laik kesime göre okullarda verilmesi planlanan din dersleri 6 dini geleneğe özgü olarak ayrı ayrı değil, sadece 'Dünya Din ve Kültürlerinin Esasları' adı altında tek bir ders şeklinde okutulmalıdır[48]. Laik ve liberal kesimin ortaya koyduğu bu gerekçeler, ülke genelinde giderek artan dinin, özellikle de Ortodoksluğun yaygınlaşmasından duyulan endişeyi

47 Patrik Kiril, "Roditeli Doljni Ponimat, Çto na Urokah Svetskiy Etiki Budut Uçit Ateizmu (Veliler şunu anlamalı ki seküler etik derslerinde ateizmi öğretecekler.)", http://regions.ru/news/2261640/ 5 Kasım, 2012.

48 K.O. Vladimirovna, "Vospitanie v Sovremennoy Obrazovatelnoy Srede (Çağdaş Eğitim Ortamında Terbiye)", **Materialı Regionalnoy Nauçno-Praktiçeskoy Konferentsii (Bölgesel Bilimsel-Uygulamalı Konferasın Materyalleri)**, Petersburg, 2011, s. 129.

yansıtmaktadır. Zira nüfusunun büyük bir bölümü Ortodoks Hıristiyanlardan oluşan Rusya'da, zamanla kilisenin ülke genelinde kendi ideolojisini hâkim kılması kaçınılmaz görülmektedir. Her ne kadar alınan karar ve düzenlemelerde devletin, Ortodoksluğun yanı sıra geleneksel dinler olarak nitelendirilen İslam, Yahudilik ve Budizm'e eşit mesafede durduğu belirtiliyorsa da pratikte bunun pekte geçerli olmadığı görülmektedir. Örneğin bölgelerde yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde olan kilise, yıllardan beri 'Ortodoks Kültürünün Esasları' adı altında din eğitimi verirken diğer dinler için böyle bir imkân pek tanınmamıştır.

Burada aşılması gereken bir diğer sorun, belirlenen derslere girecek öğretmen kadrosunun nasıl ve kimler tarafından yetiştirileceği konusudur. Yukarıda da belirtildiği üzere birçok veli söz konusu derslere din görevlilerinin girmesine karşı çıkmaktadır. Toplumda var olan bu hassasiyetin farkında olan başkan yardımcısı Medvedev, bu derslerin laik pedagoglar tarafından verilmesi gerektiğini belirtmiştir[49]. Bu çerçevede iki aşamalı bir plan hazırlanmıştır. Buna göre belirli merkezlerde mevcut ileri eğitim kurumları nezdinde daha sonra eğitmenlik yapabilecek kişilere bu alanda kurs verilecektir. Sonra bu kişiler, bölgelere giderek yeni kursla ilgili görevli öğretmenlere ders vereceklerdir. Böyle bir yol haritasının mevcudiyetiyle birlikte, 'Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları' dersini verecek kadroların Rus Ortodoks Kilisesi tarafından yetiştirildiği durumlara da sıkça rastlamak mümkündür. Örneğin Nizhny Novgorod Bölgesinde 'Din Kültürü ve Laik Etiğin Esasları' dersine girecek öğretmenler, doğrudan kilisenin katılımıyla hazırlanmaktadır[50]. Bu da Rus Ortodoks Kilisesi'nin devlet okullarında din eğitimi konusuna verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

Sonuç

Rusya Federasyonunda okullarda din eğitimi konusu bugün itibarıyla güncelliğini korumaya devam etmektedir. Zira uzun yıllar ateist ideoloji ile

49 http://www.niann.ru/?id=356916&template=yandex, 26 Aralık, 2012.

50 Gnezdilov, "Prepodavanie Religii v Gosudarstvennih Şkolakh Rossii (Rusya Devlet Okullarında Din Eğitimi), s. 18.

yönetilen Rusya, Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra yeniden Sovyet öncesi kimliğine kavuşmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle başta okullarda din eğitimi olmak üzere birçok alanda önemli değişim ve dönüşümü gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede geleneksel olarak kabul edilen dinlerin okullarda seçmeli dersler aracılığıyla okutulması 2012 yılı itibarıyla resmen yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Sürecin bu noktaya gelmesinde kuşkusuz en belirgin rolü Rus Ortodoks Kilisesi oynamaktadır. Nitekim Rus Ortodoks Kilisesi, ülke genelinde sosyo-kültürel alanda etkin konuma sahiptir ve kilise-devlet ilişkileri konularında öncü bir rol oynamaktadır.

Kanaatimizce farklı etnik ve dini grupları bünyesinde barındıran Rusya Federasyonunda din eğitiminin devlet okullarında verilmeye başlanması, birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan ilki, din derslerinin altı farklı şekilde okutulması nedeniyle ortaya çıkan öğretmen ihtiyacının nasıl karşılanabileceği meselesidir. İkincisi ise *Dünya Din ve Kültürlerinin Esasları* dersi dışında geri kalan diğer dalları seçecek olan öğrencilerin sadece o dinle ilgili bilgileri edinmesinden doğacak problemleri içermektedir. Örneğin *Ortodoks Kültürünün Esasları* ya da İslam Kültürünün Esasları dersini seçecek olan bir öğrenci, yukarıda verilen ders programından da anlaşılacağı üzere, sadece seçtiği dinle ilgili bilgiler edinebilecektir. Dolayısıyla diğer din ve inançlar hakkında herhangi bir fikre sahip olmadığından, ötekine karşı önyargılı davranması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle ülkenin farklı etnik ve dinî yapısı da göz önünde bulundurularak, öğrencilerin seçtikleri alanlar dışında kalan dinler hakkında da doyurucu bilgilerin verilmesi maksada uygun olacaktır. Ayrıca *Ortodoks Kültürünün Esasları* dersine giren öğretmen aynı zamanda İslam, Yahudilik ya da Budizm hakkında bilgi vermemeli, bu dersler, söz konusu alanın öğretmenleri tarafından okutulmalıdır. Kuşkusuz öğretmenlerin sahip oldukları dünya görüşü ve diğer dinlere bakış açıları öğrencileri etkileyecektir. Kanaatimizce öğrencilerin birbirlerini daha iyi tanımaları ve dışlayıcılıktan kurtularak birbirini tanımaya, anlamaya ve anlamlandırmaya yönelmeleri, karşısındakinin inancıyla ilgili doğru bilgilere ulaşmalarıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

- "Otkrıtoye Pismo Prizidentu Rossiyskoy Federatsii V. V. Putinu (Rusya Federasyonu Devlet Başkanı V. V. Putin'e Açık Mektup)", **Alma, Mater**, 2007/6, s. 33.
- ACAR, K, **Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya**, İstanbul, 2009
- BEZBORODOV, M. İ, "Gosudarstvo i Tserkov: Ot Sovetskoy Modeli k Poisku Novoy (Devlet ve Kilise: Sovyet Modelinden Yeni Model Arayışına)", **Sotsialno-Politiçeskiy Almanakh *(Sosyo-Politik Yıllık)***, Petrozavodsk, 2008. s. 99.
- FEDOR, K. VLADİMİR F, "Religion and Education in Russia: Historical Roots, Cultural Context and Recent Developments," **Religion and Education in Europe,** REDCo Hamburg, 29 September 2006.
- FİLOTOV, S. B, FURMAN D, "Religiya i Politika v Mossovom Soznanii (Toplumsal Hafızada Din ve Politika)", **Sotsialogiçeskie İssledovaniya (Sosyoloji Araştırmaları),** 1992/7, s. 3.
- GERDLER, M, "Religiya v Şkole: Bıt İli ne Bıt? (Okulda Din: Olmalı mı Olmamalı mı?), http://cheldiplom.ru/tendencies/249523.html, 3 Aralık 2012.
- GNEZDİLOV, O, "Prepodavanie Religii v Gosudarstvennih Şkolakh Rossii (Rus Devlet Okullarında Din Eğitimi)", (Eksperiment 2009-2011 gg), Çast 1-2009 god, Voronij, 2010.
- GÜNDÜZ, Ş, **Din ve İnanç Sözlüğü,** Vadi Yayınları, 1998.
- JOHN, Paraskevas E and FREDERİCK R, **The Eastern Orthodox Church a Brief History,** El Greco Resaa, Washington, D. C. 1989.
- KAARİAYNEN, K, FURMAN D, "Religioznost v Rossii na Rubeje XX-XXI Stoletiy Stoletiy (20-21.yyda Rusya'da Dindarlık)",

Obşestvennıye Nauki i Sovremennost (Sosyal Bilimler ve Modernite), 2007/2, s. 81.

- **Konstitusiya Rossiyskoy Federatsii (Rusya Federayonu Anayasası)**, (s Poprafkami 30 Dekabrya 2008 g, Değişikliklerle, 30 Aralık 2008)
- LUKHOVİTSKİY, V. V, "Svoboda Ubejdeniy v Gosudarstvennoy i Munitsipalnoy Şkole (Devlet ve Belediye Okullarında İnanç Hürriyeti)", **Svoboda Ubejdeniye, Sovesti, Religii** (İnanç, Vicdan, Din Hürriyeti), Moskva, 2007.
- MAKAREY, B, İstoriya Hristiyanstva v Rossii do Ravnoapastolnogo Knyaza Vladimira, Kak Vvedeniye v İstoriyu Russkoy Tserkvi **(Havari Prens Vladimire Kadar Rusya'da Hristiyanlığın Tarihi, Rus Kilisesi Tarihine Giriş),** Petersburg, 1846.
- ODİNTSOV, M. İ, "Pimen Poslednıy Sovetskiy Patriarh (Son Soviet Patriği Pimen)", **Oteçestvenniye Arhivi (Milli Arşivler),** 1995/1, s. 31.
- ODİNTSOV, M. İ, **Russkiye Patriarhi XX veka (20. YY. Rus Patrikleri),** Moskva, 1999.
- OLGUN, H, "Sovyet Sonrası Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışı," **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 13/40, 2009, s. 167.
- PATRİK, Aleksi, "Vsem Eparhialnim Preosvyaşennim (Tüm Psikopos Hazretlerine)", 9 Aralık 1999, http://www.atheismru.narod.ru/atheism/rpc/direct.htm
- PATRİK, Kiril, "Doklad na Arhiereyskom Saveşanii (Psikoposlar Toplantısı Raporu)", **Tserkov İ Vremya (Kilise ve Zaman),** 50/2010, s. 24.
- PATRİK, Kiril, "Roditeli Doljni Ponimat, Çto na Urokah Svetskiy Etiki Budut Uçit Ateizm (Veliler şunu anlamalı ki seküler etik derslerinde

ateizmi öğretecekler.)", http://regions.ru/news/2261640/ 5 Kasım, 2012.

- POLAT, S, "Din Devlet İlişkileri Bakımından Sovyetler Birliğinde Rus Ortodoks Kilisesi" (1917–1941), **Akademik Araştırmalar Dergisi**, 2000/6
- **Prepodavanie Pravoslavnoy Kulturi v Obşeobrazovatelnikh Uçerejdeniyakh, Sbornik materialovi Dokumentov (Eğitim Kurumlarında Ortodoks Kültürü Eğitimi, Materyal ve Doküman Derlemesi),** Moskova, 2012.
- ROMANOVA, M. V, "Religiya v Rossiyskom Obşestve, Traditsonniye i Liberalniye Vizglyad (Rus Toplumunda Din, Geleneksel ve Liberal Bakış)", **Obşestvennaya Palata RF (Rusya Hukuk Dairesi),** 2012.
- Основы социальной концепции Русской Православной Церкви, (Rus Ortodoks Kilisesi'nin Sosyal Anlayışının Temelleri), (Çevrimiçi) http://www.mospat.ru/ru/documents/social-concepts/about/, 27 Haziran 2012.
- **Russkaya Pravoslavnaya Tserkov, Prepodavaniye Provoslavnoy Kulturi v Obşeobrazovatelnikh Uçerejdeniyakh Rossiyskoy Federatsii, Sbornik Materialov i Dokumentov (Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya Federasyonu Eğitim Kurumlarında Ortodoks Kültürü Eğitimi, Materyal ve Doküman Derlemesi),** Moskova, 2012.
- SANGLİBAYEV, A, "Nekotorıye Problemı Gosudarstvennogo-Konfessionalnıkh Otnaşeny v Sovremennom Mire (Modern Dünyada Devlet-Topluluk İlişkilerinde Sorunlar)", **Vlast (Güç),** 2008/8, s. 62.
- SEROV, A, "Duhovno-Nrabstvennoe Obrazovanie Şkolnikov (Öğrencilerin Ruhi ve Ahlaki Eğitimi), http://www.raop.ru/content/Otdelenie_obzshego_srednego.2012.01.19.Spravka.pdf 23.Aralık, 2012.

- **Sobraniye Zokonadatelstva RF (Rusya Federasyonu Kanunları Külliyatı)**, st. 5369, No: 45, ot 09.11.2009 g, Ayrıca bkz. **Rossiyskaya Gazeta**, No: 211, ot 11.11.2009 g.
- ŞAPOV, Y.N, **Russkaya Pravaslavnaya Tserkov i Komunistiçeskoe Gosudarstvo 1917-1941 (Rus Ortodoks Kilisesi ve Komünist Devlet 1917-1941)**, Moskova, 1996.
- TOPSAKAL, İlyas, **Rus Çarlığı ve Türkler** (1552-1917), İstanbul, 2009.
- TSİPİN, V, İstoriya Russkoy Tserkvi **(Rus Kilisesi Tarihi),** İzdatelstva, Spaso-Preobrajenskogo Vallamskogo Monastırya (Spaso Preobrazhenski Valaam), Moskva, 1997.
- VAGNER, G. K, **Vizantiya i Rus (Doğu Roma ve Rus'),** Moskova, 1989
- VLADİMİROVNA, K.O, "Vospitanie v Sovremennoy Obrazovatelnoy Srede (Çağdaş Eğitim Ortamında Terbiye)", **Materialı Regionalnoy Nauçno-Praktiçeskoy Konferentsii (Bölgesel Bilimsel-Uygulamalı Konferasın Materyalleri),** Petersburg, 2011.